

Ghana Alaafee Tumayili

Barinima Lahabali Gbaŋ

Ghana Alaafee Tumayilinima nyɛla ban za n̄ti niri kam ŋun be Ghana ka bi doli dilana yuma, doo bee paya, zuliya ni adiini ni nyɛ shɛli

Alaafee tuma maa bɔri ka alaafee tumtumdiba, baririnima n̄ti pahi salo zaa zaŋ be kpalanzuya gbuni taba, dimbɔŋɔ wuhiya ni pɔi ka alaafee bɔmma ti tooni di simdi ka layim tum mɔbeni.

Dinzuyu di simdi ka ashibiti tuma duri bo soya din ni sɔŋ ka ti barinima, dɔyiriba, alaafee tumtumdiba ni ninvuyi shɛba ban gba nyɛ alaafee bɔmma tumanima talahi ni nyɛ shɛli jilima. Di tu ni be mali zaya ni barinima kaya ni adiininima, kpamli, doo bee paya ni woliginsim shɛŋa din pahi nti pahi barinima ban nyɛ nampɔhi bee ban mali dalima yelibɔra ni nyɛ shɛŋa.

Ghana Alaafee Tumayilinima mali tahima ni alaafee bɔmma tuma duri zaŋ barinima lahabali gbaŋ ŋɔ n̄niŋ be tuma ni din ni sɔŋ ka alaafee tumtumdiba, mini barinima ni be dɔyiriba zaa baŋ be yiko mini din nyɛ talahi be zuɣu.

Gbaŋ ŋɔ sabimi ni di gu ka taɣi bari yiko ni nyɛ shɛli Ghana Alaafee tumayili. Di kahigiri la:

Sala yiko zaŋ kpa alaafee bɔmma din nyabu be afua, ka ka gaŋbu amaa ka ni paai sokam ka lahi tom viɛla ka nyɛ tingbani ŋɔ yaa ni sayi shɛli.

Jilin shɛli din simdi ni di ti ninvuy' so ŋun nyɛ bara ka mali yiko ni o piigi o suhuyubu nianima zaŋ kpa o daalaafee yelibɔra polo.

Yiko shɛli din ni gu ka che gaŋbu din jɛndi kali, zuliya, zuliya yɛltɔya, adiini, paya bee doo, kpamli n̄ti pahi dɔriti bali shɛŋa bee nampooi.

Din nyɛ bari talahi tuma din jɛndi o mini salo zaa daalaafee kpaŋsibu n̄doli gubu, kpaŋsibu ni alaafee bɔmma so' shɛŋa din pahi.

BARA YIKO NI NYɛ SHɛLI

Bara yiko n̄nyɛ li ni o nya alaafee bɔmma din be viɛnyɛla ka di bi doli o ni be tingbani maa yayi shɛli.

Di nyela talahi ni bari mali lahibali zaŋ kpa o doro ni paai shem ni di tibbu polo ni barina sheŋa din be di puuni gbaai yihila di yi ti niŋ ka di nyela nimmohi ka bari ŋo ku tooi lahi ti o hankali ni nye sheli zaŋ kpa o doro polo ka di mi zia ni di bo tibbu yomyom n̄ti o.

Di kpala talahi ni bari maa baŋ di yi niŋ ka di simdi ni di doli so' sheŋa n tibi o doro maa ka lahi mi ninvuyi sheba ban gba sɔŋdi zaŋ kpa alaafee yelibora polo ka be Alaafee Tumayili maa di yi niŋ ka di nyela din ni sɔŋ zaŋ kpa o daalaafee maa nyabu polo.

Bari maa mali yiko ni o baŋ ban yuuni o maa ni nye sheba ni ban kam zaa pahi ka ni tooi gbubi o kamani shikurubihi, ban na bohinda n̄ti pahi ashibiti tumtumdi ban pahi.

Bari mali yiko ka o sayi bee ka o zaɣisi di yi niŋ ka be mali o saawara ni be niŋ vihigu ka o be di puuni di yi niŋ ka be kahigi vihigu maa ni nye sheli zaa n̄ ti o. di mi yi niŋ ka o sayi ni o pahi ka vihigu maa niŋ, o lahi mali soli ni o zaɣisi ka yi vihigu maa niŋbu ni saha sheli o suhu ni bora.

Bari ŋun zaɣisi bee m̄be vihigu ni ka ti yi nyela ŋun simdi ni o nya gbubiri suŋ din be ashibiti maa ni.

Ashili zaŋ kpa bari polo nyela din simdi ka niŋ talahi Dɔyite nyabu saha, vihigu saha ni tibbu saha. Di yi ti niŋ ka di simdi ni di zaŋ bari maa bee o doro lahibali maa n̄wuhi karimbihi bee n̄yihi salo ni di simdi ka di ti bari maa tibili ka o sayi poi.

Di nyela talahi ni di gbubi bari maa doro lahibali ashilo ni ka bi tu ni lala lahibali zaŋ wuhi so m̄pahi bari maa mini Dɔyite maa zuyu ka di pala be tila bari maa bee o bariguli tibili gbaai yihila di yi ti niŋ ka zaligu n̄yeli ni di yihi li na bee di yihimina salo zaa zuyu.

Di nyela talahi ni di kahigi lahibali din jendi alaafee tuma duri maa zalisi n̄ ti bari kam ŋun kana di ni.

So sheŋa di ni yen doli n̄ti fabila, nangbankpeeni ni alibalaayi bihi maalibu soya tuya ni di kahigi n̄ti bari maa bee o barigula.

Ashibiti chaaji, so' sheŋa di ni yen doli n̄yo ni layidibo din kam pahi tu ni di kahigi wuhi bara maa poi ka naanyi tibi o.

Yeli sheŋa din ka yori yi beni, di simdi ni di kahigi yeli bara maa ka o baŋ li.

Bara maa tu ni o nya guri suŋ zaŋ ti o maŋa n̄ti pahi o n̄ma din be alaafee tuma duu maa sulinsi ni.

Bara maa mali soli ni o tooi tayi luy' sheli polo nti bo o tibbu soya o suhu yi b̄ra.

BARA TALAHİ TUMA

Di tu ni bara baŋ ni o daalaafee nyela talahi o zuyu, dinzuyu di simdi ni o kpaŋ o maŋa n̄s̄oŋ alaafee b̄mma tumanima. Bara tuma n̄nye li ni:

Bara maa kahigi o doro lahabali ni yelimaŋli, tibiri sheli o ni pun nya, sayisigu mini s̄oŋsim sheŋa din yen s̄oŋ ka o nya alaafee.

Vihigu din ni kahigi bee n̄neei yela zaŋ kpa o daalaafee bee tibbu polo di yi niŋ ka di dii bi kahigi vienyele.

Bara tu ni o doli tibbu so' sheŋa be ni wuhi o, ka tiri ashibitinima tibili di yi ti niŋ ka tima maa mali o barina ka lahi tooi tiri D̄oyitenima maa lahibali sheli be ni b̄ra.

Di simdi ni o ti o daalaafee b̄mma tumanima lahibali di yi niŋ ka o mi ni muŋisigu ni be tibbu so' sheŋa be ni ti o ni o doli maa ni.

Di tu ni o deei lahibali kam din tu ka mali muŋisigu zaŋ kpa o gbubbu bee tibbu polo ni layidibo soya zaa din beni.

Baŋsim b̄bu, din jendi gubu, alaafee kpaŋsibu, ni alaafee b̄mma so' sheŋa din pahi, di yi ti kpa talahi bee n̄yayi o yaa ka o bo alaafee tuma nira ka o daŋ s̄oŋ a.

Di tu ni bara b̄ri biehisuŋ ni sabita din ni s̄oŋ n̄kpaŋsi alaafee b̄mma.

Di tu ni bara tiri o bara taba mini Alaafee Tumtumdiba yikonima jilima.

Di tu ni o bo gubu ni tayibu n̄ti Alaafee tuma duu maa daazia.

NB:

Barinima yiko sheŋa mini talahi tuun' sheŋa ti ni nya ŋo nyela bin sheli bariguliba bee ban za n̄ti bara ni yen niŋ n̄ti barinima ban nye bihi mini doro kpiŋ bee yaa ni che ka sheba ku tooi ti lahibali sheli be ni b̄ra;

Alaafee b̄mma tuma kam puuni bara jilima mini o ni b̄ri sheli nyela din kpa talahi.